

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Історичний факультет

Кафедра всесвітньої історії

Дипломна робота

(магістра)

з теми: **«Рух Опору на Хмельниччині у роки німецько-нацистської окупації
1941 – 1944 рр.»**

Виконав: студент VI курсу,

групи IstAb1 – M16

032 Історія та археологія (Історія)

Татарніков Сергій Олександрович

Керівник: академік УАН, доктор

історичних наук, професор

Баженов Лев Васильович

Рецензент: _____

_____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА, МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1. Історіографія проблеми	6
1.2. Характеристика джерел	14
1.3. Теоретико-методологічні засади дослідження	19
Висновки до розділу	21
РОЗДІЛ II. НІМЕЦЬКИЙ ОКУПАЦІЙНИЙ РЕЖИМ НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ – ОСНОВА РОЗВИТКУ РУХУ ОПОРУ	22
2.1. «Новий порядок» на Хмельниччині. Репресії проти населення	22
2.2. Голокост, масові страти й «табори смерті» на Хмельниччині	27
2.3. «Новий порядок» в господарстві Хмельниччини	32
Висновки до розділу	37
РОЗДІЛ III. ПІДПІЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЇ РУХУ ОПОРУ: СТВОРЕННЯ, ДІЯЛЬНІСТЬ, НАСЛІДКИ	38
3.1. Характеристика радянського підпілля та його організація на Хмельниччині у 1941 р.	38
3.2. Розгортання підпільної боротьби радянського Руху Опору в 1942 р.	44
3.3. Радянське підпілля у 1943-44 рр. Серія розгромів навесні-влітку 1943 р.	48
Висновки до розділу	53
РОЗДІЛ IV. РАДЯНСЬКІ ПАРТИЗАНСЬКІ ФОРМУВАННЯ У БОРОТЬБІ З НАЦИСТСЬКИМ РЕЖИМОМ	54
4.1. Організація радянського партизанського руху на Хмельниччині	54
4.2. Організаційні зміни в радянському партизанському русі Хмельниччини. Операції під час літнього наступу німецької армії 1943 р.	60
4.3. Участь радянських партизан Хмельниччини у визволенні краю від гітлерівців	66
Висновки до розділу	71
РОЗДІЛ V. ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАГОНІВ ОУН-УПА НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ	72
5.1. Організація та діяльність націоналістичного Руху Опору Хмельниччини в 1941-1942 рр.	72
5.2. ОУН-УПА на Хмельниччині у 1943 р. Активізація збройного протистояння	76
5.3. Діяльність націоналістичного Руху Опору Хмельниччини в 1944 р.	82
Висновки до розділу	87
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	92
ДОДАТКИ	101
Додаток А (Каральні органи та установи окупаційної влади)	101
Додаток Б (Вартість збуту селянами сільськогосподарської продукції)	103
Додаток В (Категорії населення за системою продовольчих карток)	104
Додаток Г (Остарбайтери Хмельниччини за населеними пунктами)	105
Додаток Д (Територіальний устрій ОУН(б))	107

ВСТУП

Актуальність теми. Історія Другої світової війни досі залишає по собі чимало проблем і загадок, які будуть з'ясовані не через одне десятиліття. Історія Другої світової війни на теренах України в цьому відношенні парадоксальна: поряд з тим, що їй присвячено сотні об'ємних робіт, тисячі статей та розвідок, навіть сьогодні не можна бути впевненим в тому, що наука хоча б наполовину здатна показати події тих років такими, якими вони були. З одного боку, серйозну роль у цьому відіграли десятиліття радянської влади, що будь-якими силами намагалась приховати правду про війну. З іншого, навіть досі вивчено не всі історичні джерела, які залишились від Другої світової. Їх настільки багато, а їх зміст настільки суперечливий, що фахівцям залишається чималий фронт роботи в їх опрацюванні.

Не так давно суспільство дізналось про існування так званої «чорної піхоти», пам'ять про яку старанно знищували «совєти». Лише в останні два десятиліття фахівці почали відкрито говорити про масштаби шкоди, завданої мирному населенню Червоною армією. І таких питань – сотні. До їх числа належить й така суперечлива сторінка історії, як Рух Опору в українських землях у період Другої світової війни. Перед істориком постає одразу декілька проблем: по-перше, правдиве, позбавлене ореолу героїзації та релігійного благоговіння, як це було за радянських часів, висвітлення підпільної та партизанської боротьби «червоних» на українських теренах; по-друге – об'єктивне висвітлення діяльності українських націоналістів.

Неоднозначність та запутаність історії підпільної та партизанської боротьби властиві для усіх куточків України. Не є винятком і Хмельниччина, особливо це стосується різних форм Руху Опору. Тому не менш важливим для історика, що досліджує цю проблему, є вивчити діяльність ОУН та УПА на території Хмельниччини.

Об'єктом дослідження виступає Рух Опору на Хмельниччині в роки нацистської окупації.

Предметом дослідження є організаційна, пропагандистсько-агітаційна,

диверсійна та бойова діяльність радянських та українських підпільних організацій й партизанських загонів Хмельниччини.

Хронологічні межі роботи включають період з 22 червня 1941 р. (початок радянсько-німецької війни) по квітень 1944 р. (визволення Хмельницької області від нацистських загарбників та розформування радянських партизанських з'єднань).

Географічні межі дослідження охоплюють територію Хмельницької області в її сучасних межах.

Мета роботи – на основі опрацювання комплексу джерел та наукової літератури дослідити діяльність Руху Опору на Хмельниччині в період гітлерівської окупації.

Завдання роботи:

- проаналізувати історіографію та джерельну базу проблеми, визначити принципи та методи, застосовані у дослідженні;
- охарактеризувати гітлерівський окупаційний режим на Хмельниччині та його вплив на формування Руху Опору;
- проаналізувати створення та діяльність радянського підпілля на Хмельниччині;
- висвітлити процес розвитку радянського партизанського руху краю, основні напрямки його діяльності;
- дослідити діяльність ОУН-УПА на Хмельниччині в роки гітлерівської окупації.

Методи дослідження. Поставлені дослідженням завдання було розв'язано із застосуванням таких методів, як загальнонаукові (метод аналізу, метод синтезу, метод дедукції, метод індукції та ін.), а також спеціально-історичні методи (історико-хронологічний, історико-статистичний, логічний, синхронний, структурно-системний, біографічний й ін.). Основоположним теоретико-методологічним принципом дослідження є об'єктивність та історична правда в написанні тексту роботи.

Елементи наукової новизни дослідження. Досі майже не було робіт, які

б комплексно висвітлювали розвиток Руху Опору на Хмельниччині в період нацистської окупації. Хоча існує певне число розвідок, присвячених окремим його епізодам (насамперед, це стосується радянського партизанського руху на півночі області – в Славутському, Шепетівському районах), досліджень цієї проблеми, які б охоплювали усі партизанські та підпільні організації Хмельниччини разом немає. З іншого боку, відсутні й роботи з історії краю, де було б досліджено одночасно й радянський Рух Опору, й опір українських націоналістів. Тому вперше в роботі зроблена спроба у поєднанні узагальнити всі складові Руху Опору в єдиний процес і характеристикою специфічних рис кожної.

Практичне значення роботи. Дослідження може бути використане у написанні наукових праць, присвячених історії Хмельниччини, історії краю в період Другої світової війни, історії підпільного та партизанського руху як області, так і України загалом, історії ОУН-УПА. Праця стане в нагоді студентам у підготовці до заліків, іспитів, семінарських занять, вона буде корисною в роботі над матеріалами для наукових конференцій. Нарешті, дослідження може бути використане в підготовці презентацій, виступів, доповідей тощо.

Апробація результатів дослідження. Отримані наукові результати роботи двічі доповідалися на засіданні кафедри всесвітньої історії у жовтні та грудні 2017 року, а також під час виступу на Звітній студентській науковій конференції Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (квітень 2017 р.)

Публікації. По темі роботи здійснена 1 публікація в студентському науковому збірнику історичного факультету Національного університету імені Івана Огієнка (2017, вип. 14),

Структура роботи. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків та списку використаних джерел й літератури.

ВИСНОВКИ

Руху Опору на Хмельниччині – одна із багатьох сторінок боротьби українського народу за свою незалежність у ХХ ст. Друга світова війна принесла чергові багатомільйонні жертви на українську землю. Опір гітлерівським окупантам чинили українці як у лавах Червоної Армії, так і в підпіллі та партизанських загонах і формуваннях ОУН-УПА.

Проблема дослідження представлена значним числом праць істориків та широкою джерельною базою. Хоча значний доробок належить фахівцям радянської доби, з точки зору наукової цінності їхні публікації виглядають вельми сумнівно: радянський підпільний та партизанський рух представлено лише у світлих тонах, заслуги його перебільшено, а будь-які темні сторінки та гострі питання не згадані жодним словом. Водночас, діяльність ОУН-УПА трактується виключно як колабораціонізм або бандитизм. Тож на зміну одностороннім та відірваним від реальності роботам радянських істориків прийшли праці сучасних спеціалістів, які торкнулись і багатьох дискусійних сторін діяльності Руху Опору, а також дослідили величезний комплекс джерел, раніше невідомих ні загалом, ні науковій спільноті.

Джерела теми представлені широким масивом як неопублікованих, так і опублікованих матеріалів. Робота з їх видання триває й досі. Заслугою останніх десятиліть є видання збірників документів та матеріалів як з історії радянського партизанського руху, так і діяльності ОУН-УПА, що охоплюють як і загалом територію України, і окремі її регіони, зокрема Хмельниччину.

Початку діяльності підпільників та партизанів в значній мірі сприяли самі гітлерівці. Якщо у перший рік війни спроба радянської влади розгорнути боротьбу в тилу супротивника шляхом відправки за лінію фронту представників партії з метою створення осередків підпільної боротьби у переважній більшості випадків закінчилась провалом, то надалі по всій території краю виникали свої центри опору окупантам. Поки «Новий порядок» лише набирив обертів, населення Хмельниччини не спішило допомагати радянській владі, чий злочини воно добре пам'ятало. Однак репресії проти усіх

без винятку верств населення, масове винищення мирних жителів, нелюдська жорстокість гітлерівців, катування та вбивства ув'язнених та полонених, непосильні податки і виснаження господарства, трудові повинності та вивезення оstarбайтерів стали причиною того, що чимало жителів краю йдуть спершу у підпілля, а потім і в партизани.

Перші підпільні організації були створені представниками радянської влади. Однак із числа її представників, перекинутих у німецький тил, лише деякі змогли організувати осередки боротьби. Більша частина підпілля була знищена через брак досвіду, який спричинив швидке їх викриття окупантами. Подальший розвиток підпілля Хмельниччини пов'язаний, головним чином, із іменами Ф. М. Михайлова, І. К. Ніколюка, А. З. Одухи, яким вдалось не тільки створити, але й розвинути осередки підпільної боротьби. Підпілля виникає у Славути, Шепетівці, Проскурові, Кам'янці-Подільському. Існувало багато менших за чисельністю та розмахом підпільних організацій, що були або швидко викриті й знищені, або ж у майбутньому увійшли до складу більших утворень. Діяльність підпільників зосереджувалась головно навколо пропагандистсько-агітаційної роботи, а саме розповсюдження листівок та видання газет, а також диверсійної боротьби та саботажів на виробництві: виведення з ладу обладнання, в окремих випадках – диверсії на залізничних вузлах. Однак протягом 1942-1943 рр. гітлерівцям вдалось викрити значну частину підпільних організацій. Загинув, зокрема, Ф. М. Михайлов. Все ж, остаточно ліквідувати підпілля на Хмельниччині окупанти не змогли.

Дещо пізніше від розгортання підпільної боротьби виникають партизанські загони Хмельниччини. Відомо, що перші з них з'явилися ще восени 1941 р., однак справді широкого розмаху партизанщина на Хмельниччині здобула наприкінці 1942-1943 рр. Перша ж масштабна бойова акція партизанів краю відбулась 22 травня 1942 р. поблизу залізничної станції Кривин. В подальшому партизани здійснили значне число диверсій на залізниці, підрахунок числа яких наразі є вельми проблематичним, як через брак опрацьованих та достовірних джерел серед усього масиву наявних матеріалів, так і через те, що навіть

документи партизанського командування, які опинились у відкритому доступі, також викликають сумніви щодо достовірності зазначених чисел.

Відомо, що у діяльності партизанів Хмельниччини було чимало випадків аморальної поведінки – не лише стосовно полонених, що є цілком очікуваним в умовах злочинів гітлерівців проти полонених та мирного населення, але й, власне, щодо жителів краю. Мали місце пияцтво, грабінництво, розбої. Особливо, як показують джерела, тут відзначились партизани А. Г. Грабчака. Негативну характеристику отримав загін І. Шитова, якого й інші партизанські командири критикували і за бездіяльність (поки Шитов та його партизани сиділи в волинських лісах, інші загони змушені були вести боротьбу з гітлерівцями), і за грабунки.

Партизанська боротьба була особливо активною влітку 1943 р., причому не лише на півночі області, але й на півдні, зокрема біля Чемерівців та Оринина.

Значну роль радянські партизани відіграли у визволенні області від окупантів. Партизанські загони Хмельниччини надали активну допомогу Червоній Армії у вигнанні гітлерівців з краю. Після того, як ворожі війська було вибито з території області, партизанські з'єднання зазнали реорганізації: вони були або включені до складу регулярних частин РСЧА, або були переправлені на захід, насамперед на територію нинішньої Тернопільської області.

В силу географічного розташування, природно-кліматичних умов, історичних обставин Хмельниччина не знала такої активної боротьби українського національного Руху Опору, як це було, наприклад, на Тернопільщині, Івано-Франківщині або Волині. Не сприяли цьому ні відсутність значних лісових масивів (окрім півночі області), ні той факт, що до націоналістів місцеве населення ставилось без особливої довіри.

Осередки націоналістичного підпілля Хмельниччини виникають на Славутчині, Дунаєвеччині, Кам'янці. Тривалий час ОУН-УПА діяли у підпіллі, не звертаючись до відкритої збройної боротьби – така стратегія цілком виправдана, оскільки доцільним виходом було готуватись до спротиву, поки

радянські та німецькі війська виснажуватимуть свої сили.

Як показують джерела, твердження про те, що ОУН-УПА начебто були колабораціоністами, не витримують жодної критики – відомо про факти антиоунівської агітації гітлерівців, факти збройних зіткнень між УПА та німецькими військами. Вельми показовою є акція УНРА Т. Бульби-Боровця в 1942 р. в Шепетівці.

Однак загалом у досліджуваний період активність націоналістів була порівняно низькою. Вона зростає лише після визволення області від гітлерівців.

Історія Руху Опору Хмельниччини потребує ще багатьох досліджень. Загалом для партизанського руху України залишається невирішеним питання про справжній розмах бойових акцій та диверсій, чисельність партизанських загонів та підтримку населення. Багато питань залишає проблема взаємовідносин партизанів та місцевого населення. Чимало дискусій стосується діяльності ОУН та УПА.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

Архівні джерела

Державний архів Хмельницької області

Ф. П-1941. Подпольные организации и партизанские формирования Хмельницкой области в период Великой Отечественной войны.

Оп. 1.

1. Спр. 7. Отчет о деятельности подпольных организаций КП(б)У, партизанском движении в Каменец-Подольской области в период временной немецкой оккупации (1941-1944 гг.) (Проскуровская окружная подпольно-партизанская организация, подпольные группы и партизанские отряды под руководством И. К. Николюка, партизанский отряд им. Чапаева). – 154 арк.

2. Спр. 13. Черновик отчёта Проскуровской подпольно-партизанской организации и другие документы. – 56 арк.

3. Спр. 17. Отчеты о боевой деятельности соединения им. Ф. М. Михайлова. – 505 арк.

4. Спр. 39. Отчеты, и другие документы о действиях партизанских отрядов «Искра» им. Ленина, им. Богуна, групп Ярмолинецкого района, ст. Житниковцы Белогорского района и другие. – 54 арк.

Ф. Р-1186.

Оп. 1.

5. Спр. 1. Резолюции «Великого собрания организации украинских националистов» по вопросам программ и устройства организации украинских националистов, постановления II конференции, националистический журнал «Пролом» и информационные материалы. – 46 арк.

Опубліковані документи та матеріали

6. Війна очима Чемеровецького підпільника: щоденник Йосипа Протоцького / упоряд. О. М. Завальнюк, Ю. В. Олійник, В. В. Галатир та ін. — Хмельницький: Державний архів Хмельницької області, 2013. — 88 с.
7. Гулей Д. Мої спомини про Ходорівщину // «За тебе, свята Україно. Малокужелівський архів ОУН». Книга дев'ята / Н. Мизак, Р. Твердушкін, І. Коваль. — Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 214. — С. 458-467.
8. Джерела до історії партизанського з'єднання ім. Ф. М. Михайлова. Збірник документів / упорядкування, передмова та коментарі В. Г. Берковського. — Київ-Хмельницький: ПП Поліграфіст-2, 2015. — 440 с.
9. Дунаєвеччина в роки Другої світової війни: Збірник документів і матеріалів / вступна стаття О. М.Завальнюка, Ю. В.Олійника, упорядкування В. Г. Байдич та ін. — Кам'янець-Подільський : ПП “Медобори-2006”, 2015. — 320 с.
10. Літопис УПА. Нова серія. — Т. 18: Діяльність ОУН та УПА на території Центрально-Східної та Південної України. — НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Видавництво "Літопис УПА"; Галузевий державний архів СБУ. — Київ; Торонто, 2011. — 1159 с.
11. Матеріали Кам'янець-Подільської обласної комісії із встановлення і розслідування злочинів нацистів в регіоні (1944-1945 рр.): збірник документів / вступна стаття О. М. Завальнюка, В. Г. Байдича, Ю.В. Олійника, упорядкування Байдич В. Г. та ін. — Хмельницький, ФОП Мельник А. А. — 2015. — 454 с.
12. Нацистський окупаційний режим на Хмельниччині. 1941 – 1944: докум. і мат. / Упоряд. М. П. Вавринчук, ред. Л. В. Баженов; Хмельниц. облдержадмін., Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Держ. архів Хмельниц. області. — Кам'янець-Поділ.: ОЮМ, 2009. — 576 с.
13. Націоналістичний рух Опору на півночі Хмельниччини (1943-1948). Збірник документів / упорядкування, передмова та коментарі В.Г. Берковського

та В. М. Ковальчука. — Київ-Хмельницький: ПП Цюпак А.А., 2016. — 260 с.

14. ОУН на СУЗ у 1943-1945 рр. / упорядник С. Волянук. — Торонто — Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 2017. — 128 с.

15. Переслідування та вбивства ромів на теренах України у часи Другої світової війни: Збірник документів, матеріалів та спогадів. — К.: Український центр вивчення історії Голокосту, 2013. — 208 с.

16. Поділля у Великій Вітчизняній війні (1941–1945 рр.): зб. док. і матер. / упоряд.: В. Г. Абрамова, Г. В. Вітряна, І. В. Гарпага та ін.; під ред. М. І. Мехеди. — Львів: Каменяр, 1960. — 415 с.

17. Подоляни в роки Великої Вітчизняної війни (1941-1945 рр.): збірник документів, матеріалів та світлин / упоряд.: Байдич В. Г., Завальнюк О. М., Олійник Ю. В., Галатир В. В., та ін. — Кам’янець-Подільський: Аксіома, 2003. — 492 с.

18. Сергійчук В. І. Український здвиг: Поділля. 1939-1955. Збірник документів і матеріалів / В. І. Сергійчук. — К.: Українська Видавнича Спілка, 2005. — 840 с.

19. «Создавать невыносимые условия для врага и всех его пособников...» Красные партизаны Украины, 1941-1944: малоизученные страницы истории. Документы и материалы / Авт. сост.: Гогун А., Кентий А. — Киев: Украинский издательский союз, 2006. — 430 с.

20. Суспільно-політичний огляд Кам’янець-Подільської області // Літопис УПА. Нова серія. — Т. 18. — С. 466-470.

21. Україна сниться...: Неотримані листи подолян, відправлені з Німеччини у 1942–1943 рр. / Передмова О. Алтухова, М. Слободян. — Хмельницький, 1995. — 142 с.

Література

22. Власенко С. І. Радянський партизанський Рух Опору в період звільнення території України та країн Центральної і Південно-Східної Європи

(1943-1945 pp.) / С. І. Власенко // Архіви України. — 2015. — №3. — С. 69-79.

23. Воєнне лихоліття на Поділлі (1941–1945 pp.) : монографія / П. Я. Слободянюк, М. П. Вавринчук, Ю. В. Олійник, П. С. Смоленюк, Ю. В. Телячий. — Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2007. — 312 с.

24. Гальчак С. Д. Визволення Вінниччини від нацистських загарбників. Вид 2-е, доп., перероб. / С. Д. Гальчак — Вінниця: "Книга-Вега", 2005. — 416 с.

25. Гальчак С. Д. Жіноче обличчя війни: вінничанки на захисті Вітчизни (1941 - 1945) / С. Д. Гальчак; наук. ред. О. Є. Лисенко. — Вінниця : ПП Балюк І.Б., 2015. — 460 с.

26. Гальчак С.Д. Поділля в роки Другої світової війни (1939-1945) : монографія / С.Д. Гальчак. — Вінниця: ПП "Меркьюрі-Поділля", 2018. — 656 с.

27. Гальчак С.Д. «Східні робітники» з Поділля у Третньому рейху: депортація, нацистська каторга, опір поневолювачам / С. Д. Гальчак. — Вінниця: «Книга-Вега» ВАТ «Віноблдрукарня», 2003. — 344 с.

28. Гальчак С. Д. Украинские оstarбайтеры Подольского региона (Вторая мировая война, послевоенный период) / С. Д. Гальчак. — Винница: Меркьюри-Подолье, 2009. — 544 с.

29. Гогун А. Сталинские командос. Украинские партизанские формирования, 1941-1944 / А. Гогун. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2012. — 527 с.

30. Горин М. П. Документи архіву управління СБ України в Хмельницькій області як джерело інформації про нацистську каторжну систему на території Кам'янець-Подільської області в 1941-1944 pp. / М. П. Горин // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. — 2010. — Вип. 2. — С. 321-330.

31. Горин М. П. Табори, гетто і тюрми на окупованій території Поділля (1941-1944 pp.) / М. П. Горин // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. — 2014. — Вип. 7. — С. 419-427.

32. Гуменюк С. К. Проскурівське підпілля : методична розробка /

С. К. Гуменюк. — Хмельницький : Поділля, 1982. — 30 с.

33. Друга світова війна у творчості літераторів Хмельниччини: біобібліогр. покажч. / Упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін., ХОУНБ ім. М. Островського. — Хмельницький: ПП Заколотний М. І., 2015. — 92 с.

34. Завальнюк О.М. Кам'янець-Подільський державний учительський інститут у роки Великої Вітчизняної війни: дослідження, документи і матеріали, спогади / О. М. Завальнюк, В. С. Прокопчук, А. П. Гаврищук; Кам'янець-Подільський нац. ун-т. ім. Івана Огієнка, Наукова бібліотека, Центр дослідження історії Поділля. — Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2010. — 448 с.

35. Іванов С. С. Становище населення Волині в період німецької окупації (1941-1944 рр.): дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук / С. С. Іванов. — Національний університет «Острозька академія». — Острог, 2017. — 242 с.

36. Іващук С. О. Допомога підпільників і партизанів Червоній Армії у вигнанні гітлерівських окупантів з України і Білорусі на початку 1944 року / С. О. Іващук // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». — 2003. — № 474 : Держава та армія. — С. 79–86.

37. Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Хмельницька область / АН 36. Ін-т історії; Голов. редкол.: П. Т. Тронько (голова) та ін. — К.: Голов. ред. УРЕ АН 36, 1971. — 706 с.

38. Кентій А. В., Лозицький В. С. Війна без пощади і милосердя: Партизанський фронт у тилу вермахту в Україні (1941-1944) / А. В. Кентій, В. С. Лозицький. — К.: Генеза, 2005. — 408 с.

39. Кентій А. В., Лозицький В. С., Слободянюк М. А. Радянський рух Опору на окупованій території України / А. В. Кентій, В. С. Лозицький, М. А. Слободянюк. — НАН України. Інститут історії України. — К.: Інститут історії України, 2010. — 98 с.

40. Книга Пам'яті України. Хмельницька область. Історико-меморіальне видання. — Хмельницький: Поділля, 1995-1997. — Т. 1-10.

41. Книга скорботи України: Хмельницька область / Гол. ред. кол. іст.-мемор. сер. "Книга пам'яті України": Герасимов І. О. (гол.) та ін. — Хмельницький : Поділля, 2003. — Полонський р-н; Старокостянтинівський р-н; Старосинявський р-н — 2003. — 614 с.
42. Кононенко В. В. Повсякденне життя євреїв Поділля у І половині ХХ століття: зміна статусу на тлі суспільно-політичних подій / В. В. Кононенко // Інтелігенція і влада. Серія: Історія. — 2015. — Вип. 32. — С. 210-233.
43. Кравчук Д. В. Польські формування у радянському партизанському русі на території Західної України (середина 1942 – перша половина 1944 рр.) / Д. В. Кравчук // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. — 2014. — Вип. 40. — С. 145-151.
44. Лауер В. Творення нацистської імперії та Голокост в Україні / Пер. з англ. С. Коломійця, Є. Ровного. — К.: Зовнішторгвидав України; Український центр вивчення історії Голокосту, 2010. — 368 с.
45. Легасова Л., Шевченко М. Спалені села (1941–1944 рр.): український вимір трагедії / Л. Легасова, М. Шевченко // Сторінки воєнної історії України. — 2010. — Вип. 13. — С. 154.
46. Нариси історії Поділля: на допомогу вчителю / Л. В. Баженов, І. С. Винокур, С. Г. Гуменюк та ін. — Хмельницький: Обполіграфвидав, 1990. — 328 с.
47. Олійник Ю. В. До питання про становлення та бойову діяльність радянського партизанського руху в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» / Ю. В. Олійник // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. — 2013. — Випуск 6: На пошану професора А. Г. Філінюка. — С. 365-376.
48. Олійник Ю. В., Завальнюк О. М. Нацистський окупаційний режим в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» (1941-1944 рр.) / Ю. В. Олійник, О. М. Завальнюк. — Хмельницький: Поліграфіст-2, 2012. — 320 с.
49. Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія: Історичні нариси / В. В. Дзьобак та ін.; відп. ред. С. В. Кульчицький;

Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. — К.: Наукова думка, 2005. — 496 с.

50. Пагіря О. Діяльність ОУН та УПА на території Центрально-Східної та Південної України / О. Пагіря // Мандрівець. — 2013. — № 1. — С. 4-9.

51. Патриляк І. К. 1943 рік в історії ОУН і УПА / І. К. Патриляк // Український визвольний рух: наук. зб. — Львів, 2009. — Збірник 13. — С. 133-194.

52. Патриляк І. К. До питання про внесок ОУН та УПА у боротьбу проти нацистських окупантів на території України / І. К. Патриляк // Український історичний журнал. — 2004. — № 5. — С. 81-95.

53. Патриляк І. К. Український визвольний рух у 1942 р. / І. К. Патриляк // Український визвольний рух: наук. зб. — Львів, 2006. — Збірник 7. — С. 208-231.

54. Патриляк І., Трофимович В. Український визвольний рух у роки Другої світової війни / І. Патриляк, В. Трофимович // Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ ст.: історичні нариси у двох книгах. — К.: Наукова думка, 2011. — Кн. 2. — С. 386-429.

55. Петрова А. І. Становище й доля фольксдойче в генеральній окрузі Волинь-Поділля (1941-1944 рр.) / А. І. Петрова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Історія. — 2009. — Вип. 16. — С. 156-161.

56. Прокопчук В. С. ОУН і УПА на Поділлі в світлі опублікованих джерел // Освіта, наука і культура на Поділлі. — 2011. — Т. 18. — С. 570-580.

57. Рибак І. В. Наш край в історії України / І. В. Рибак. — Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2007. — 260 с.

58. Руцький М. Діяльність ОУН і УПА на Славутчині (1941-1949 рр.) / М. Руцький // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Історичні науки. — 2010. — Вип. 16. — С. 123-133.

59. Савчук П.О. Антифашистський рух на Поділлі і Південно-Східній Волині (1941–1944 рр.) / Савчук П.О. // Краєзнавство. — 2006. — Вип. 1. — С.

61-69.

60. Сергійчук В. І. Скільки було радянських партизанів? / В. І. Сергійчук // Український журнал. — 2009. — Вип. 5 — С. 28-31.

61. Слободянюк М. А. До питання про періодизацію антинацистського Руху Опору в Україні / М. А. Слободянюк // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Серія : Історичні науки. — 2016. — Вип. 9. — С. 330-336.

62. Слободянюк М. А. Нагальні проблеми вивчення Руху Опору в Україні // Сторінки воєнної історії України. — 2010. — Вип. 13. — С. 175-184.

63. Слободянюк М. А. Організація і розгортання підпільної боротьби з німецько-фашистськими окупантами на території України (1941-1942 рр.) / М. А. Слободянюк // Гуманітарний журнал. — Літо-осінь 3-4/201. — С. 52-59.

64. Слободянюк М. А. Радянське антифашистське підпілля / М. А. Слободянюк // Україна в другій світовій війні: погляд з ХХІ ст.: Історичні нариси: у 2 кн. Кн. 1 / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України; ред. В. А. Смолій та ін. — К.: Наукова думка, 2011. — С. 542-567.

65. Слободянюк М. А. Радянські підпільники у боротьбі з нацистськими окупантами на території України / М. А. Слободянюк // Український історичний журнал. — 2010. — № 3. — С. 46-63.

66. Слободянюк М. А. Рух опору в Україні в європейському контексті / М. А. Слободянюк // Гуманітарний журнал. Зима-весна 1/2/2011. — С. 49-54.

67. Слободянюк П. Я. Єврейські жертви на Поділлі в роки Другої світової війни / П. Я. Слободянюк // Архіви України. — 2010. — № 2(268). — С. 122-127.

68. Слободянюк П. Я. Холокост на Правобережній Україні / П. Я. Слободянюк // Історія України: маловідомі імена, події, факти. — 2004. — Вип. 26. — С. 260-272.

69. Смірнова В. І. Колекція підпільно-партизанської преси України 1941-1944 / В. І. Смірнова // Архіви України. — 2010. — № 5. — С. 118-133.

70. Соловей В. О. Діяльність похідних груп ОУН(б) у Кам'янець-

Подільській області в 1941-1942 роках / В. О. Соловей // Військово-науковий вісник. — 2016. — Вип. 26. — С. 159-173.

71. Стельникович С. В. Український національний рух опору Тараса Бульби-Боровця: історичний нарис / С. В. Стельникович. — Житомир: Житомирська обласна друкарня, 2007. — 217 с.

72. Чайковський А. С. Невідома війна: Партизанський рух в Україні 1941-1944 рр. мовою документів, очима історика / А. С. Чайковський. — К.: Україна, 1994. — 255 с.

73. Щур О. Т. Партизани і Червона армія в боротьбі за визволення Хмельниччини / О. Т. Щур, Л. О. Щур // Матеріали ІХ-ої Поділ. іст. краєзн. конф. – Камянець-Поділ., 1995. — С. 63-66.

74. Яшан О. О. Система загальної трудової повинності населення Центральної України в роки німецько-фашистської окупації / О. О. Яшан // Наукові праці Миколаївського державного гуманітарного університету ім. Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Сер.: Історичні науки. — 2008. — Т. 83, Вип. 70. — С. 40-44.